

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА ПІА ГЕОМОРФОЛОГІЇ

УДК 911.5 (477)

Міхелі С. В.

*Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

УКРАЇНСЬКЕ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО: ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ І СУТНІСТЬ ТЕРМІНУ

Ключові слова: українське ландшафтознавство, українська географія, українська наука, національна наука, науковий термін

Постановка проблеми. Термін «українське ландшафтознавство» першими, одночасно і незалежно один від одного, вжили проф. М. Д. Гродзинський у статті «Точки росту та напрямки розвитку українського ландшафтознавства» [4] і проф. А. В. Мельник у статті «Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні» [11]. Його зміст був очевидним, тому був прийнятий нами без застережень і з 2005 р. неодноразово використовувався у доповідях на наукових конференціях і з'їздах, статтях і монографії «Українське ландшафтознавство: зародження, становлення, розвиток» [13] без будь-яких зауважень з боку слухачів чи читачів. Проте при обговоренні можливості використання терміну «українське ландшафтознавство» у якості напряму досліджень один із науковців виступив із різкими запереченнями і назвав виконання терміну «хуторянством». Це зумовило необхідність спеціального аналізу практики використання термінів понятійно-термінологічної підсистеми «національна наука» в українській і зарубіжній науковій літературі. Перші результати цього аналізу у якості постановки проблеми були представлені в один із українських географічних журналів, проте там відмовили в публікації під надуманими приводами і порадили провести дискусію стосовно цього терміну «на відповідних семінарах чи інших географічних форумах».

Аналіз публікацій. У доступній літературі відсутня характеристика сутності та основних ознак поняття «українське ландшафтознавство». Проте наявні зразки аналізу поняття «національна наука», стислий зміст яких ми і наводимо. Російська вчена Т.Б.Романовська у статті «До аналізу поняття «національна наука»: постановка

проблеми» можливими аспектами аналізу назвала: аналіз визначення сутності поняття «національна наука»: чи має це поняття чисто етнічне значення, чи воно є суто «географічним», тобто відображає науку, яка твориться у даній конкретній країні незалежно від національної приналежності її творців; аналіз національних особливостей науки, національного наукового стилю, що вимагає якихось нових інструментів, які дають змогу виділити особливості її національної специфіки у конкретній країні в конкретний період часу і наділяють поняття «національна наука» певним культурним смислом [19].

Іншої думки притримується проф. В.М.Пашенко. У статті «Термінологічні відмінності об'єктно-сутнісної та предметно-знаннєвої вербальних наукових субмов» він безапеляційно зауважує: «Наука у світі єдина, вона не може мати регіональних чи національних означень (то хуторянство): біологія в Україні, а не українська біологія; але українські біологи» [16, с. 85].

Т.Б.Романовська у зв'язку з цим пише, що такі поняття, як «національна література», «національне мистецтво», «національна філософія» ніяких реакцій відторгнення не викликають, в той час як з поняттям «національна наука» зв'язано деяке специфічне відношення до нього наукового співтовариства, і проблема національної науки перебуває якщо не під забороною, то у всякому разі під підозрою [19].

Російський психолог Ю. Й. Александров, з цього приводу зауважує: «Вважається, що світова наука гомогенна. Це можна прочитати скрізь. Це чи не ознака гарного тону – сказати, що не буває національної науки, що наука нібито одна – що фізика, що математика. Так от, це не

так! Існують певні національні (я маю на увазі культурно обумовлені) особливості підходу до однієї і тієї ж істини. Наука не поза культурою, вона – її частина ... Є специфіка фізичних, математичних (я вже не кажу про психологічні) теорій ... У мене є купа аргументів на користь цієї точки зору, але зараз для економії часу я просто стверджую: так само, як стилі мислення в різних країнах різні, різний і розвиток наук в різних країнах» [14].

Ще більш переконливими представляються думки з приводу національної приналежності відомого російського філософа І. А. Ільїна (1883–1954), з якими варто було б ознайомитись авторам, схильним до легковажних висновків і навішування ярликів. У статті «Ідея національної науки» від 1930 р. проф. І. А. Ільїн пише: «Наука невідривна від національної культури, що її породила: наука є органічною силою народного життя та історії, живим диханням народного духу ... наука національна по своєму живому, творчому джерелу. Геній кожного народу вклав і вкладає своє у багатство загальнолюдського наукового доробку. Заявлений вислів «національний внесок у світову науку» повний глибокого сенсу, бо кожен народ, живучи по-своєму, – на всіх своїх історичних шляхах і у всіх своїх долях – створює свою єдину національну наукову лабораторію, яка виникає з усієї його національно-душевної суті, у зв'язку з його національною державністю і його національним господарством ...» [7].

Постановка завдання. Основними цілями дослідження, результати якого представлені у даній статті, був аналіз практики використання терміну «українське ландшафтознавство» та інших термінів лексико-семантичної групи «національна наука» в українській та зарубіжній науковій літературі та методологічного обґрунтування сутності, основних ознак і право мірності його використання як наукового поняття і терміна.

Виклад основного матеріалу. Уявлення про національну приналежність географічної науки з'явилися давно. У списку використаної літератури до монографії А. Г. Ісаченка «Історія географічних ідей» наведена назва праці Л. П. Весіна від 1876 р. «Історичний огляд підручників загальної і руської географії, виданих з часів Петра Великого по 1876 р.», де ознака національної приналежності

географічної науки («русська») винесена у назву публікації [8]. Що стосується ландшафтознавства, то першою із знайдених нами публікацій з такою ознакою є стаття видатного російського географа-ландшафтознавця М. А. Солнцева «Підсумки та чергові завдання радянського ландшафтознавства» (1949).

Ще через рік інші російські вчені П. М. Алампов і О. Л. Гурарі опублікували статтю «Нові віяння у французькій географії» (1951). Згодом, до 50-річного ювілею Асоціації американських географів була опублікована колективна монографія «Американська географія» (1954). Одним із результатів обговорення книги, яке тривало понад чотири роки, стала стаття видатного радянського економіко-географа М. М. Баранського «Американська географія, її сучасний стан і перспективи розвитку» (1956).

Чотирма роками пізніше побачила світ монографія другого радянського географа В. О. Анучина «Теоретичні проблеми географії» (1960), де автор, крім термінів «русська дореволюційна географія», «русська класична географія», «радянська географія», вживає терміни «зарубіжна географія», «американська географія», «німецька географія» [1]. Перша закономірність, яка прослідковується і практиці використання термінів національної приналежності географії автором книги, полягає у тому, що їм кореспондують терміни «російські географи», «радянські географи», «зарубіжні географи», «американські географи», «німецькі географи», тобто автор ототожнює поняття національної приналежності науковців і науки країни, яку вони представляють. Друга закономірність, яку, скоріше за все, не усвідомлює і сам автор, полягає у тому, що далеко не кожна країна ідентифікується як така, що має відмінну від інших науку. Так, В. О. Анучин згадує англійського географа Х. Маккіндера, проте поняття «англійська географія» у його праці відсутнє. Критерії ідентифікації національної приналежності географічної науки В. О. Анучин не наводить. Але з контексту книги слідує, що таких критеріїв два: вагомість вкладу у науку і кількість видатних представників. Руську класичну географію у автора ідентифікують А. А. Крубер, В. П. Семенов-Тян-Шанський, О. І. Воейков, Д. М. Анучин, В. В. Докучаєв та ін., німецьку – А. Гумбольдт, К. Ріттер, Ф. Ріхтгофен,

А. Геттнер та ін., американську – Р. Хартшорн, Е. Хантингтон, Р. Плетт.

Потреба у визначенні національної приналежності науки виникає у випадку вивчення історії її розвитку та оцінки сучасного стану, що неможливо без порівняльного аналізу. Одним із найбільш глибоких досліджень такого спрямування є монографія видатного російського географа-ландшафтознавця А. Г. Ісаченка «Розвиток географічних ідей» [8]. Автор у якості національних наук виділяє руську географію (сс. 205, 207), німецьку географію (сс. 198, 205, 207), англійську географію (с. 206), французьку географію (с. 207), американську географію (с. 250), які об'єднує у західноєвропейську (с. 228) або буржуазну (с. 255) географію. У якості синоніму поняття «руська географія» вводиться поняття «вітчизняна географія» (с. 247). Принципові відмінності національних географічних наук він не визначає і, мабуть, не бачить у цьому особливої потреби, проте, згадуючи А. Гумбольдта і К. Ріттера, зазначає, що «праці обох класиків німецької географії користувались широкою популярністю і мали істотний вплив на руську географію» [8, с. 207]. Що стосується західноєвропейської або буржуазної географії, то її виокремлення мало не стільки наукові, скільки політичні причини.

Наряду з поняттям «французька географія», А. Г. Ісаченко вводить і поняття «французька географічна школа», які, по всій видимості, розглядає як тотожні (с. 236). Французьку географічну школу він ідентифікує цілком однозначно: «Географія французької школи – це регіональна географія ... французька географічна школа відома головним чином регіональними монографіями, присвяченими окремим частинам території Франції» [8, с. 258]. Аналізуючи розвиток цієї школи у часі, він зазначає, що «вже у другому десятиріччі ХХ ст. ця школа набуває односторонньо-гуманітарного напрямку, відомого під назвою географії людини» [8, с. 259-260].

Інший видатний російський фізико-географ і ландшафтознавець В. С. Преображенський у відомому дослідженні «Розвиток ландшафтознавства в СРСР» [18] наряду з терміном радянське ландшафтознавство» (с. 5) вживає і термін «вітчизняне ландшафтознавство» (с. 3). Професор МДУ імені М. В. Ломоносова І. І.

Мамай використала цей термін у назві статті «Вітчизняне ландшафтознавство: історія, сучасний стан, напрям пошуку» по відношенню до сучасного російського ландшафтознавства [10].

В американській літературі також існує поняття про національну географічну науку. Відомий американський географ Анна Баттімер у монографії «Путь в географію» вживає терміни «американська географія» (с. 93), «американська географічна наука» (с. 128), французька географія» (с. 178) [3].

Потреба у визначенні національної приналежності географічної науки в Україні виникла після отримання Україною державної незалежності в 1991 р. Тоді, щоб позбутись відчуття меншовартості, яке століттями прищеплювалось представникам російських, а згодом і радянських провінцій, Географічне товариство Української РСР в 1992 р. рішенням конференції товариства у Рівному було перейменоване в Українське географічне товариство – всеукраїнську громадську організацію вчених, учителів викладачів, студентів в галузі географії та суміжних з нею наук.

У тому ж 1991 р. вийшла у світ книга «Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки) із статтею О. С. Рублева «Фундатор української географічної науки» про постать С. Л. Рудницького, де термін «українська географічна наука» вперше з'являється у назві публікації. Згодом побачили світ стаття проф. П. І. Штойка «Фундатор української географії» (1992) і монографія проф. О. І. Шаблія «Академік Степан Рудницький – фундатор української географії» (1993). Хоча пріоритет у використанні терміна «українська географія» по всій видимості належить словацькому літературознавцю і бібліографу українського походження М. І. Мушинці, який у 1987 р. опублікував статтю «Забутий корифей української географії».

У 1993 р. при Інституті географії НАН України був заснований «Український географічний журнал», що публікує результати географічних досліджень українських і зарубіжних учених. У публікаціях цього журналу рідко зустрічаються терміни понятійної системи «національна наука». Концептуальне кредо журналу, судячи з усього, передає вислів «Загальновідомо, що наука інтернаціональна і не має національних меж», з якого починається анотація статті проф. М. В. Багрова із співавторами «Новая»

географія в українських реаліях: миссія і тренди розвитку» в одному із порівняно недавніх випусків журналу [2].

Тим не менше, у низці статей проф. О.Г.Топчієва у цьому ж журналі вживаються терміни понятійної системи «національна наука». У статті «Методологічні трансформації і сучасні парадигми в географії» знаходимо терміни «європейська географія», «вітчизняна географія», «вітчизняна географічна наука» [21], а у статті «Географія перед новітніми викликами і запитамі (український аспект)», що вийшла двома роками пізніше, крім термінів «вітчизняна наука» і «вітчизняна географія» знаходимо термін «українська географія» [22].

Цілком поділяє уявлення проф. О. Г. Топчієва про національну приналежність географічної науки інший відомий український економіко-географ проф. М. Д. Пістун, що слідує із тексту його підручника «Основи теорії суспільної географії». Аналізуючи розвиток економіко-географічного знання, М.Д.Пістун зазначає, що «його розвиток в цілому і зокрема в Україні можна простежити в загальносвітовому і вітчизняному аспектах» [17, с. 140]. У тексті підручника можна знайти терміни «вітчизняні аналітичні економіко-географічні дослідження» (с. 140), «українська економіко-географічна школа», «українська економічна географія», «українська соціально-економічна географія» (с. 159), «українська географічна наука» (с. 162), «українська політична географія» (с. 166), «вітчизняна суспільна географія» (с. 172). У складі «зарубіжної суспільної географії» проф. М.Д.Пістун виділяє «німецьку географію» (с. 165), «американську географію» (с. 188, 194), «шведську» і «англійську» географії (с. 194). Підсумовуючи огляд основних напрямів розвитку зарубіжної суспільної географії, проф. М.Д.Пістун зазначає: «Цікавою була б оцінка теоретико-методологічних поглядів представників суспільної географії у розрізі окремих національних шкіл – англійської, американської, французької, німецької, скандинавської, східноєвропейської, азійської, африканської та австралійської. Однак це вже завдання майбутніх генерацій учених» [17, с. 200].

Саме таке завдання, на думку редакції журналу, що відмовив мені у публікації, я мав виконати у моїй статті стосовно

українського ландшафтознавства. Мої зауваження щодо неможливості його вирішення у межах реального часу і рамках журнальної статті не були прийняті до уваги.

Деякі специфічні риси різних національних шкіл ландшафтознавства висвітлив М.Д.Гродзинський у монографії «Пізнання ландшафту: місце і простір» [5], де він наряду з поняттями «німецька географія», «французька географія», «американська географія», «британська географія», «російська географія» і «радянська географія», розрізняє поняття «німецьке ландшафтознавство» (с. 15), «російське ландшафтознавство» (с. 16), «радянське ландшафтознавство» (с. 15), «східноєвропейське ландшафтознавство» (с. 21). Місця для їх аналізу чи характеристики ми не маємо, тому відсилаємо всіх, кому це цікаво, до названого джерела.

У 1997 р. вийшов друком навчальний посібник «Методологія географічної науки» за авторством професорів С.А.Мороза, В.І.Онопрієнка і С.Ю.Бортника, де у розділі «Становлення концептуальних засад географії» наряду із терміном «світова наука» можна зустріти терміни «зарубіжна географія» (с. 191), «американська географія» (с. 197, 203, 204), німецька географія» (с. 206) і, нарешті «українська географія» у контексті «фундатори української географії П.А.Тутковський і С.Л.Рудницький» (с. 210) [12, с. 200].

У тому ж 1997 р. вийшов друком і навчальний посібник проф. Я.І.Жупанського «Історія географії в Україні», у структурі якого є окремий розділ «Українська географія – складова частина наукового процесу» [6]. Із цього цілком ясно слідує, що проф. Я.І.Жупанський також поділяв уявлення про національну приналежність науки. Крім терміну «українська географія» у тексті підручника вживаються терміни «українська національна географія» (с. 46, 82), «українська фізична географія» (с. 53), «українська наука» (с. 80), «фундатор української географії» (с. 84), «українська національна школа географії» (с. 86), «українська національна географічна термінологія» (с. 86), «організатор української фізико-географічної науки» (с. 87), «українська наука і культура» (с. 108, 131), «українське ґрунтознавство» (с. 119), «українська біогеографія» (с. 120), «українська наукова думка» (с. 130).

Становлення української національної географії проф. Я.І.Жупанський датує кінцем XIX – початком XX ст. і пов'язує його з діяльністю Наукового товариства імені Шевченка і творчістю С.Рудницького і П.Тутковського – засновників української національної географічної школи. Він також доповнює розуміння сутності поняття «національна наука» важливим аспектом її організаційної структури (Інститут географії НАН України, Український науково-дослідний гідрометеорологічний інститут, географічні, геолого-географічні і природничо-географічні факультети національних, державних і педагогічних університетів та ін.), що відсутній у визначенні, яке надано проф. О.І.Шаблієм.

У 1998 р. був виданий навчальний посібник «Історія української науки XIX–XX століть» за авторством проф. В.І.Онопрієнка, а в 2010 р. опублікований його новий, значно розширений варіант «Історія української науки».

З 2000 р. при Тернопільському національному педагогічному університеті виходить науково-теоретичний часопис «Історія української географії», що висвітлює питання з історії розвитку географічної науки, освіти і просвіти в Україні. Його шеф-редактором став проф. О.І.Шаблій, який розвиває порівняно новий напрям географічних досліджень «географічне українознавство», засновником якого, на думку проф. М. Д. Пістуна [17, с. 166], був С.Л.Рудницький. Проф. О. І. Шаблієм започаткований видавничий проект «Постаті українського землезнання», в якому вже побачили світ праці видатних українських географів В.Гериновича, В.Кубійовича, С.Рудницького та ін., видана хрестоматія «Новітня українська суспільна географія» (2007). Концептуальні засади географічного українознавства викладені у монографії «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії» (2001), статтях «Історичні виміри української географії» (2000) та «Імператив україноцентризму у національній географічній науці» (2010). У монографії «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії» проф. О.І.Шаблій звертає увагу на необхідність розрізняти поняття української (національної) географії і географії України: «Українська географія (і картографія) – це все, що написано жителями, громадянами і вченими України чи свідомими українцями

інших країн про особливості природи, населення і господарства як своєї, так і чужих земель, світу в цілому, їх внесок в теорію, методику та історію географічної науки. Отже, крім чисто географічних джерел, ці твори є складовою частиною української культури, незалежно якою мовою вони написані. У свою чергу географія України – це систематизоване знання про українську землю, її населення і господарство, створене вченими незалежно від їх громадянства чи етнічного походження» [24, с. 379].

У вітчизняній геоморфології термін «українська геоморфологія» став такою мірою вживаним, що в 1997 р. у Львові відбулась міжнародна науково-практична конференція «Українська геоморфологія: стан і перспективи». Актуальність проблеми вивчення спадщини українських геоморфологів проф. І.П.Ковальчук пояснює необхідністю «відновлення історичної справедливості в оцінці внеску вітчизняних вчених у розвиток географії та геоморфології» [9].

Уявлення про національну приналежність науки розділяють і інші українські економіко-географи, а також ґрунтознавці і картографи. Так, проф. Я.Б.Олійник і проф. А.В.Степаненко у книзі «Економічна та соціальна географія: сучасний стан і перспективи розвитку» (2009) використовують терміни «українська географічна освіта», «українська географічна школа», «українська географічна наука» і навіть «українська географічна традиція». Проф. Д.І.Ковалишин надрукувала у 13 випуску журналу «Історія української географії» статтю «Наталія Вернандер – видатна постать в українському ґрунтознавстві» (2006), а проф. С.П.Позняк із Г.Б.Гнатишин статтю «Григорій Махів – одне із забутих імен українського ґрунтознавства» (2000) у другому випуску журналу. Проф. Р.І.Сосса опублікував у 16 випуску журналу «Історія української географії» статтю «Постаті української картографії (Микола Коваль-Медзвєцький, Ієронім Стебницький, Іван Стрельбицький)» (2007).

Такі приклади можна множити, але із вже наведених цілком очевидно виникає просте і логічне запитання: невже всі названі поважні вчені помиляються? Відповідь така ж проста, як і запитання: у випадку невизнання національної приналежності науки маємо справу з

прикладом однобокого (або заангажованого) погляду на сутність поняття «наука» та ототожнення понять «навчальна» і «наукова» дисципліни. Навчальна дисципліна – це сукупність знань, що належать усьому людству. Наукова дисципліна має дуальний характер та є одночасно і сукупністю знань, і «соціально-значущою сферою людської діяльності, що спрямована на виробництво та систематизацію знань» [23, с. 410], тобто соціальною системою, соціальним інститутом. Як соціальний інститут наука є об'єднанням професійно зайнятих науковою діяльністю людей, що мають спільну (національну) територію, спільну (національну) систему управління, спільну (національну) культуру і спільну (національну) систему цінностей і норм. Наявність національної території С.Л.Рудницький вважав головною характеристикою нації, на якій вона творить культуру, мову, свій антропологічний тип [20].

У якості інших можливих ознак національної ідентичності української науки, крім приуроченості наукових процесів до теренів України, проф. В.В.Кізіма у передньому слові до навчального посібника В.І.Онопrienка «Історія української науки ХІХ–ХХ століть» називає її державницьке втілення, культурно-етнічну, культурно-історичну і соціально-політичну приналежність [15]. Що стосується державницького статусу, то ця ознака, на думку самого В.В.Кізіми, не може бути вирішальною для жодної із українських наук, оскільки з одного боку науку в Україні розвивали і самодіяльні наукові товариства, а з іншого – українська наука існувала і в недержавні періоди української історії. Культурно-етнічний чинник В.В.Кізіма розглядає як вплив національної культури на науку, як прояв ментальності народу в науковій діяльності і називає його цікавою і специфічною

проблемою наукознавства. У якості прикладів такого впливу він наводить результати досліджень французького філософа та історика науки П.Дюгема, який, порівнюючи специфічність французької та англійської науки, визначив, що у французькій науці панує «дух геометрії» (ідеалом є намагання надавати теоріям математичної форми), в англійській – «дух простору» (особливе значення мають наочні моделі). Значно більший вплив, на думку В.В.Кізіми, має соціально-політичний аспект, який дозволяє розглядати національну науку як відносно цілісну діяльність наукового співтовариства в межах суспільного життя окремої країни та її інституційне оформлення у вигляді диференційованих певним чином організаційних підрозділів, а також наукових шкіл і напрямів досліджень.

Висновки. У мовному просторі сучасної географічної науки існує безліч прикладів безконфліктного використання прикметника «національна», у тому числі прикметників «українська» та «українське», по відношенню до назви науки. Цілковитим правомірним місцем в українській географічній літературі займають терміни «українська географія», «українська фізична географія», «українська економічна географія», «українська соціально-економічна географія», «українська політична географія», «українська геоморфологія», «українське ґрунтознавство», «українська біогеографія», «українська картографія» і, звичайно, «українське ландшафтознавство». Слід розрізняти поняття «навчальна дисципліна» і «наукова дисципліна». Навчальна дисципліна – це сукупність знань, що належать усьому людству. Наукова дисципліна має дуальний характер та є одночасно і сукупністю знань, і соціально-значущою сферою людської діяльності, соціальним інститутом, отже є національно орієнтованою.

Список літератури

1. Ануцин В. А. Теоретические проблемы географии / В. А. Ануцин. – М. : Гос. Изд-во географ. лит-ры, 1960. – 264 с.
2. Багров Н. В. «Новая» география в украинских реалиях: миссия и тренды развития / Н. В.Багров, Л. Г.Руденко, И. Г.Черванёв // Укр. географічний журнал. – 2012. – № 3. – С. 11-18.
3. Баттимер А. Путь в географию / ред. и послеслов. Л. Р. Серебрянного / А. Баттимер. – М. : Прогресс, 1990. – 440 с.
4. Гродзинський М. Д. Точки росту та напрямки розвитку українського ландшафтознавства / М. Д.Гродзинський // Україна: географічні проблеми сталого розвитку : у 4-х т. – К. : ВГЛ «Обрії», 2004. – Т. І. – С. 176-186.
5. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір / М. Д.Гродзинський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – Т. 1. – 431 с.
6. Жупанський Я. І. Історія географії в Україні / Я. І.Жупанський. – Львів: Світ, 1997. – 264 с.
7. Ильин И. Идея национальной науки. – [Электронный ресурс]. –

http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Ilin/idnac.php – Назва з екрану. **8.** Исаченко А. Г. Развитие географических идей / А. Г. Исаченко. – М. : Мысль, 1971. – 416 с. **9.** Ковальчук І. П. Українська геоморфологія на межі тисячоліть : здобутки, проблеми, перспективи / І. П. Ковальчук // Фіз. географія та геоморфологія. – 2005. – Вип. 49. – С. 10-17. **10.** Мамай І. І. Отечественное ландшафтоведение: история, современное состояние, направление поиска / И. И. Мамай // Вестник Моск. ун-та. Сер. 5. География. – 2008. – № 1. – С. 3-11. **11.** Мельник А. Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні / А. Мельник // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2004. – Вип. 31. – С. 19-23. **12.** Мороз С. А. Методологія географічної науки / Мороз С. А., Онопрієнко В. І., Бортник С. Ю. – К. : Заповіт, 1997. – 333 с. **13.** Міхелі С. В. Українське ландшафтознавство : зародження, становлення, розвиток / С. В. Міхелі. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 416 с. **14.** Наука и технологи России. Национальная наука. – [Электронный ресурс]. – http://strf.ru/material.aspx?CatalogId=221&d_no=24639#.Vhp_cpBV4gV – Назва з екрану. **15.** Онопрієнко В. І. Історія української науки ХІХ–ХХ століть / В. І. Онопрієнко. – К. : Либідь, 1998. – 304 с. **16.** Пащенко В. М. Термінологічні відмінності об'єктно-сутнісної та предметно-знаннєвої вербальних наукових субмов / В. М. Пащенко // Вісник НАН України. – 2015. – № 7. – С. 79-87. **17.** Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. – К. : Вища школа, 1996. – 231 с. **18.** Преображенский В. С. Развитие ландшафтоведения в СССР / В. С. Преображенский, В. З. Макаров // Итоги науки и техники. Серия Теоретические и общие вопросы географии. – 1988. – Т. 6. – 200 с. **19.** Романовская Т. Б. К анализу понятия «национальная наука»: постановка проблемы / Т. Б. Романовская // Естествознание в гуманитарном контексте. – М.: Наука, 1999. – С. 71-81. **20.** Рудницький С. Коротка географія України. Ч. 2. Антропогеографія України / С. Рудницький. – Львів, 1914. – 224 с. **21.** Топчієв О. Г. Методологічні трансформації і сучасні парадигми в географії / О. Г. Топчієв // Укр. географ. журнал. – 2010. – № 2. – С. 22-25. **22.** Топчієв О. Г. Географія перед новітніми викликами і запитамі (український аспект) / Топчієв О. Г., Нудельман В. І., Руденко Л. Г. // Укр. географ. журнал. – 2012. – № 2. – С. 3-10. **23.** Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол. : В. І. Шинкарук (голова). – К. : Абрис, 2002. – 742 с. **24.** Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. – Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2001. – 744 с.

Міхелі С. В. Українське ландшафтознавство: практика використання і сутність терміну. Проведено аналіз практики використання і трактування термінів «українське ландшафтознавство», «українська географія», «українська наука» та інших термінів лексико-семантичної групи «національна наука» в українській і зарубіжній науковій літературі. Розкрито сутність понять «наука» і «національна наука», наведено відмінності між поняттями «навчальна дисципліна» і «наукова дисципліна». Обґрунтовано правомірність використання словосполучення «українське ландшафтознавство» як наукового поняття і терміна.

Ключові слова: українське ландшафтознавство, українська географія, українська наука, національна наука, науковий термін.

Mikheli S. V. The Ukrainian landscape science: practice of using and essence of the concept. The analysis of practice of using and interpretation of the concepts «Ukrainian landscape science», «Ukrainian geography», «Ukrainian science» and the other concepts of the lexical-semantic group «national science» in the Ukrainian and foreign scientific literature was made. The essence of the concepts «science» and «national science» was revealed; the difference between the concepts «educational subject» and «academic discipline» was determined. Proper use of the word combination «Ukrainian landscape science» as a scientific term and concept was proved.

Keywords: Ukrainian landscape science, Ukrainian geography, Ukrainian science, national science, scientific term.

Міхелі С. В. Украинское ландшафтоведение: практика использования и сущность термина. Проведен аналіз практики использования и трактовки терминов «украинское ландшафтоведение», «украинская география», «украинская наука» и других терминов лексико-семантической группы «национальная наука» в украинской и зарубежной научной литературе. Раскрыта сущность понятий «наука» и «национальная наука», приведены различия между понятиями «учебная дисциплина» и «научная дисциплина». Обоснована правомерность использования словосочетания «украинское ландшафтоведение» как научного понятия и термина.

Ключевые слова: украинское ландшафтоведение, украинская география, украинская наука, национальная наука, научный термин.

Надійшла до редколегії 16.09.2015